

De Begraafplaats

nummer 4 | jaargang 21 | augustus 2019

- Pleidooi voor behoud van het woord 'lijk'
- Het succes van de Loopkoets
- Het begraafplaatsgevoel van Freek en Hella de Jonge

377 jaar joods begraven in Muiderberg

De Joodse Begraafplaats in Muiderberg is 16 ha groot en telt rond de 40.000 graven. Het is de grootste nog in bedrijf zijnde joodse begraafplaats in Nederland. Onlangs is hier de journalist Max van Weezel begraven. Andere bekende Nederlanders die er liggen: Hanny Michaelis, Esther de Boer-Van Rijk, Ellen Blazer, Jaap van Meekren en Max Heymans. Hun graf is eeuwigdurend, zoals elk graf op deze begraafplaats.

De eeuwenoude graven, het verval dat erbij hoort, de serene sfeer, het maakt de plek tot een van de meest bijzondere, misschien wel mooiste, in ieder geval meest sfeervolle begraafplaatsen van Nederland. De oude gedeelten zijn groen, door de veelsoortige mossen op de zerken zien deze velden er schilderachtig uit. Niet alleen de dood heerst hier, tekens van leven zijn zichtbaar in de vorm van de

steentjes die nabestaanden achterlaten, bijvoorbeeld na een jaar van rouw om aan te geven dat ze het leven weer oppakken. Er is hier plek voor iedereen die lid is van de Joodse Gemeente Amsterdam, de eigenaar van de begraafplaats, die nog drie andere begraafplaatsen heeft, die van Zeeburg, Diemen en Overveen.

■ Gescheurd kledingstuk

In de joodse traditie wordt een overledene snel begraven, het liefst binnen 24 uur. De overledene wordt ritueel gewassen, krijgt een lijkwade aan en wordt in een ongeschuurd kist naar het metaheerhuis op de begraafplaats gebracht. Daar is een bijeenkomst, meestal geleid door een rabbijn. Zodra het graf is gedicht, beginnen voor de directe familieleden de zeven dagen van zware rouw, de *sjiwwa*, afgeleid van het Hebreeuwse woord

sjiw'a (zeven). In de ontvangstzaal volgt meestal een eenvoudig samenzijn. Voor de rouwenden (*aweliem*) staat een lage tafel klaar, waar zij op een lage stoel gezeten een kleine broodmaaltijd met een hardgekookt ei krijgen. Thuis wordt de *sjiwwa* voortgezet.

De rouwenden zitten een week lang op een lage stoel (als uiting van verdriet zat men vroeger op de grond). Mannen scheren zich niet, vrouwen maken zich niet op. De rouwenden dragen geen leren schoeisel, hebben een gescheurd kledingstuk aan (als uiting van rouw) en werken die week niet. Familieleden, vrienden en bekenden komen langs om te helpen en te troosten. Na deze eerste week volgt er een lichtere rouwtermijn.

Lees verder op pagina 24

Links: Dirk Jan Groen

Vervolg van pagina 21

Jaarlijks wordt op de sterfdag stilgestaan bij het overlijden, de zogenoemde 'jaartijddag'. Sommige nabestaanden bezoeken op die dag het graf van de overledene. Gebruikelijk is dat binnen een jaar na het overlijden een grafsteen (*matsewa*) wordt onthuld. Dit is een plechtig moment en wordt verricht in aanwezigheid van familie en vrienden. Het is traditie om voorafgaand aan de onthulling een aantal coupletten uit psalm 119 uit te spreken. De begraafplaats is voor iedereen toegankelijk, mannen worden verzocht een hoofddeksel te dragen. Opvallend zijn de paden voor *kohaniem*, afstammelingen van Aäron, de broer van Mozes en de eerste hogepriester van de Israëlieten. Als priesters mogen kohaniem zich niet aan een dode verontreinigen (Leviticus 21:1). In de praktijk houdt dit in dat zij niet in de buurt van een lijk of een graf mogen komen. Daartoe zijn over de hele begraafplaats aparte paden voor kohaniem aangelegd, te bereiken via een apart toegangshek. Kohaniem en hun nabe-

staanden worden daarom altijd aan de rand van een veld begraven. Dirk Jan Groen is verantwoordelijk voor het onderhoud. "Ik ben niet joods maar werk hier al weer 10 jaar met veel plezier. We doen het groenonderhoud en ook het onderhoud van de graven zelf. Voor het onderhoud kan jaarlijks worden betaald, of het kan voor 50 jaar of eeuwigdurend worden afgekocht. Wij spuiten de zerk schoon en zorgen dat die recht blijft staan. En soms tamponneren we ook de letters. Het maaiwerk is uitbesteed. Er wordt hier ook op zondag begraven en 's avonds zolang er daglicht is. Maar niet op sjabbat of op joodse feestdagen." (Aanvang sjabbat is vrijdag bij zonsondergang en eindigt op zaterdag bij zonsondergang.) "Er zijn circa 30 begravingen per jaar. Er wordt één diep begraven en de graven zijn ruim: 85 x 200 x 100 cm. De graven worden met de hand gegraven en het zakken van de kist met touwen wordt door de mannelijke nabestaanden gedaan. Er wordt bij voorkeur geen bekisting gebruikt, omdat de nabestaanden veelal zelf het graf dichten en anders zouden we de bekisting na afloop met een portaalkraan moeten verwijderen. De belendende grafstenen zullen niet verschuiven, omdat deze, in tegenstelling tot andere begraafplaatsen, op palen worden geplaatst." "Ik denk dat er hier sprake is van minder grafbezoek dan op andere begraafplaats-

sen, het grafbezoek is ook korter. Wel is er belangstelling voor speciale graven, zoals het graf van opperrabbiijn Saul Löwenstamm waar zelfs soms orthodoxe joden uit Antwerpen bij komen bidden." (Sommigen geloven dat het heil brengt om te bidden op de sterfdag van bekende rabbijnen, PP.)

Bewogen geschiedenis

De begraafplaats dateert uit 1642. Voor vervolgde 'Askenazische' joden uit Oost-Europa was Amsterdam al begin 17^e eeuw een toevluchtsoord. De Amsterdamse economie floreerde en er bestond vrijheid van godsdienstuitoefening. Bovendien was in Amsterdam al een joodse gemeenschap aanwezig, bestaande uit joden die Spanje en Portugal waren ontvlucht als gevolg van de Spaanse inquisitie. In 1614 stichtte deze gemeente de begraafplaats in Ouderkerk aan de Amstel. In de beginjaren werden ook de Hoogduitse joden in Ouderkerk begraven. Totdat in 1642 met de aankoop van de grond aan de Googweg 'op Muiderberg' een eigen begraafplaats voor de Askenazische joden kwam. Met de trekschuit werden de doden naar Muiderberg vervoerd, een tocht van drie uur. Hier stamt ook de gewoonte vanaf om koffie met cake na de begrafenis te serveren, omdat het een lange reis was. De 'tolheffing' die moest worden betaald aan de kerken die werden gepasseerd, werd pas in 1721 afgeschaft. De begraafplaats is nog enkele keren uitgebreid. Na de Tweede Wereldoorlog was het ledental van de Joodse Gemeente drastisch gekrompen. De oorlog kostte het leven aan meer dan zestigduizend Amsterdamse joden. Met het huidige grondbezit van circa 16 ha kan de begraafplaats nog zeker twee eeuwen vooruit. ■

Deze zomer en dit najaar worden er meerdere rondleidingen gehouden op de begraafplaats in Muiderberg. Meer info op de site van de Joodse Gemeente Amsterdam: nihs.nl. Harry Mock, hoofd rondleidingen, schreef een brochure over de begraafplaats die te koop is via de website.

